

ZGODOVINSKI ZBORNIK.

PRILOGA LJUBLJANSKEMU ŠKOFIJSKEMU LISTU.

— Izhaja v nedoločenih obrokih. —

Deveto leto.

Ljubljana, meseca aprila 1896.

Številka 32.

Doneski k zgodovini kočevske fare.

(Sestavil Viktor Steska.)

(Nadaljevanje.)

5.

Ker je bila kočevska fara prejšnje čase mnogo večja nego je dandanašnji, imela je tudi več podružnic. Sela, ki so spadala v kočevsko faro, smo že preje našli.¹⁾ Valvazor našteva (VIII. knj. 740 str.) tudi cerkve, toda ta seznam je površen; Valvazor pravi: Die Pfarrkirche ist S. Bartholomaei und hat unter sich diese eylf Kirchen: I. Die Kirche des Fronleichnams Christi, bey welcher die Bruderschaft des heiligen Sacraments unterhalten wird. II. SS. Petri und Pauli zu Oberloschin. III S. Nicolai zu Malgern. IV. Der H. Trinität zu Kleindorff. V. S. Joanni Baptistae zu Zwischlern. VI. S. Rochi zu Solgendorff. VII. S. Annae zu Hageneck. VIII. Omnium Sanctorum (Aller Heiligen) in Lienfeld. IX. Der H. drey Könige zu Schwarzenbach. X. S. Andreae zu Hasenfeld. XI. S. Udalrici in Hornberg. — Druga in tretja imenovana cerkev ne pripadata več v kočevsko faro, ampak v Staro Cerkev. Prišteti moramo pa še cerkev presv. imena Jezusovega v Dolgi Vasi (Grafenfeld iz Kropfenfeld) in svetega Lavrencija v »Sele«, ki je že stala o Valvasorjevem času. Poleg tega ni več farna cerkev sv. Jerneja, katero so podrli l. 1872, ampak sv. Fabijana in Sebastijana. Razen cerkvá ima fara še štiri javne

kaple: Sv. Križa na pokopališču, na mestu prejšnje farne cerkve svet. Jerneja, svet. Frančiška Ksaverijana, sv. Kozme in Damijana v Hoheneg-u in sv. ran Kristusovih v Katzendorfu.

V Klindorfu je cerkev posvečena sv. Magdaleni in v Hasenfeldu sv. Valentinu in Andreju.

Cerkev sv. Jerneja.

Te cerkve ni več. Podrli so jo l. 1872, ker so se bali, da bi se sama ne porušila. Parapat jo popisuje: »Presbiterij je prostoren, in nekatera rebra razpenjajoča se ob zidu in stropu spominjajo na gotični slog. Dolga ladija je brez zidarskega lišpa, sezidana bržkone v poznejših časih. Prazne, precej visoke stene veže zgoraj raven lesen strop. Samo na desni strani se odpira stena v kapelico Zveličarja na križu. Poleg te kapelice so še trije altarji, zapuščeni in brez znamenitostij.« Cerkev so podrli, kakor se kaže, brez vsakršnega dovoljenja. Gradivo so večinoma porabili za novo nižjo gimnazijo.

Kedaj je bila ta cerkev sezidana? O tem ni mogoče nič trdnega povedati. Omenili smo že, da se leta 1339 omenja kapela sv. Jerneja v Moswaldu. L. 1386 pa beremo, da je stala cerkev sv. Jerneja v Kočevju. Sta li kapela in cerkev sv. Jerneja ista zidina, ne upam si določiti, vendar vse govori za to. Ta cerkev svetega Jerneja je bila do l. 1791 farna cerkev. Dne 28. okt. 1386 (1393 ?) je grofica Neža vtemeljila cerkvi dohodke,

¹⁾ Izvestja muzejskega društva za Kranjsko l. 1895. str. 246 in 247 naštevajo šest cerkvá koč. fare, ki so stale že l. 1526, namreč: farna cerkev sv. Jerneja, podružnica sv. Treh kraljev (Schwarzenbach), sv. Janeza (Zwischlern), sv. Katarine (Sele), sv. R. Telesa in sv. Ane.

katere sta vsako leto izplačevala nje brat Albreht, škof tridentinski in Friderik. — L. 1469 so Turki požgali cerkev in sosednje vasi. — L. 1498 je bil posvečen veliki altar. Ko so podrli cerkev, našli so v altarju votlo kroglo iz bele snovi, v kateri je bila listina: . . . Christophorus dei et apostolicae sedis gratia episcopus Modrusiorum et Corbatorum consecravit hoc altare anno domini 1498, die vero sacrificacionis (?), quae fuit secunda (dominica) adventus domini salvatoris (?) reliquias infra-scriptas s. Sebastiani et ss. soc. martyrum (neberljivo. Vodja P. Wolsegger ima s. cot . . . sanitorum) . . . (et hoc ?) rogatus a domino Cardinali et primanti patriarcha Aquilegensi ad laudem dei amen. Pontificatu . . . Alexandri divina providentia pp sexti anno sexto. (Prepis po prepisu vodje Wolseggerja. Kje se nahaja izvirna listina, ne vem. V župnišču je ni.)

L. 1515 je mesto zopet pogorelo, o cerkvi ni nič znanega. L. 1563, 14. febr. je volil Frančišek Ursini župni cerkvi davke peterih zemljišč v Hnjah. (Parapat, ki je videl listino v farnem arhivu. Letop. 1874., str. 85. Listine ni več.) — 12. avg. l. 1596 je mesto zadela velika nesreča. Kakor Valvazor poroča, zanetila je neka deklica strašen ogenj. Cerkev je zgorela, zvonovi so se stopili. Enaka nezgoda se je pripetila 21. julija 1684 opoludne med 11.—12. uro. Vsa cerkev, vse cerkvene posode, vsa oblačila so pogorela. Ostal je le še veliki altar. V stolpu so viseli štirje zvonovi, katerih prvi je tehtal 20, drugi 16, tretji 12 stotov in četrti 4 stote. Vsi so se stopili. Od 52 stotov zvonovine je ostalo le 18 stotov.

Ko je postala cerkev sv. Fabijana in Sebastijana farna cerkev, opravljala se je le trikrat božja služba v stari cerkvi. Do konca so praznovali božjo službo v tej cerkvi na vseh svetnikov dan.

Slika sv. Križa je sedaj v pokopališčni kapelici.

Slika sv. Vincencija Fererija je bila shranjena do septembra 1893 v grajski žitnici, sedaj je v župnišču.

Slika sv. Kozma in Damijana v Zwischlerjih je neki iz cerkve sv. Jerneja. Vse drugo so poprodali.

Pokopališčna kapela.

Krog cerkve sv. Jerneja je bilo pokopališče že od nekdaj. Na mestu stare cerkve so sezidali to kapelico, ki je brez zanimivosti; pozornost pa vzbujata zvonova, ki se nahajata v stolpu. Veči zvon ima napis: Casparus Franchi me fudit Anno 1726. A fulgure et tempestate libera nos Domine.

Manjši ima napis z gotiškimi minuskuli: Marija + ave. Nad napisom je vtisnjen medaljon v velikosti sedanjih tolarjev z neznanim napisom: Deloreto oianes To je najbrže zapisano, druge polovice ni

moči brati. Bržkone je to mojstrov pečat. Mesto oianes naj bi se čitalo ioanes. Na obeh straneh medaljona so vitezi z zastavo. Vitez na konju prebada pešca. Kembelj je okrogel z osmokatnim koncem. Zanimivo je, da se enak zvon nahaja v Loki pri Mengšu in v podružnici sv. Jakoba v preški fari, ki pa ima štirikrat isti napis. (Zgod. Zbor. str. 264.) Popolnoma enak je tudi v cerkvi sv. Jurija pri razvalinah orteneškega gradu. — Bržkone je ta zvon oni, ki so ga prenesli l. 1791 s Friderikštajna.

Cerkev sv. Fabijana in Sebastijana.

Prvotno je neki bila kapelica Turjačanov. Na velikem altarju se vidi letnica 1766. Ker so se l. 1791 preselili v to cerkev in so zapustili cerkev sv. Jerneja, trebalo je kapelico povečati. Pri slavlouku se najlaže opazi, kako so ladijo prizidali, ker je ves svod mnogo širji. Na vratih se vidi letnica 1791. Cerkev je povečal in stolp na starem stolpu mestnega obzidja sezidal župnik in dekan Fr. S. Fayenz. V Pro memoria aeterna iz l. 1803 beremo: »Dem wir auch die Vergrößerung unserer schönen Kirche, die neue prächtige Orgel und den ganzen gegenwärtigen Bau unseres 20 Klaffter hohen Thurmes zu verdanken haben.« Čudno je to, da se v papeževi buli: In universa gregis Dominici cura l. 1787 ne nahaja cerkev sv. Jerneja, ampak le sv. Florijana »unam sancti Floriani Martyris Gottschee«, ki je ista, kakor sv. Fabijana in Sebastijana. Na velikem altarju se na vrhu nahaja kip sv. Florijana. Ta dan je tudi somenj. Patrona so najbrže premenili, ko so povzdignili cerkev v farno. Cerkev ima pet altarjev. Pod slavloukom takoj sta dva mala altarja; na evang. strani se imenuje trpljenje Kristusovo ali Sreč Marijino, na listovi strani pa sv. Jožefa altar ali Sreč Jezusovo. Na evang. strani je v kapelici altar Matere Božje, imenovana tako po sohi sredi altarja. Altar bi utegnili imenovati tudi angelski altar, ker se v njem nahajajo kipi angela Gabriela, Rafaela, angela varuha in slika sv. Mihaela, ki se potegne nad kip Matere Božje. Na listovi strani se nahaja altar iz črnega mramorja s sliko Janeza Krstnika. Altar so prinesli iz kapelice na Frideriksteinu. Cerkev je nenavadno podobna cerkvi v Starem Logu.

Zvonovi: Največji zvon: Casparus Franchi fudit Anno 1715. O b. trinitas, voce mea ad dominum clamavi et exaudivit me + libera nos, salva nos, vivifica nos, v drugi vrsti: a fulgure et tempestate libera nos Domine + S. Bartolomee ora pro nobis.

Srednja dva je vlil l. 1844 A. Samassa. Številka jima je 571 in 572.

Navček (mrliški zvon): 1708 Sancta Maria ora pro nobis. Kembelj je okrogel z osmokatnim koncem.

Cerkev sv. Rešnjega Telesa.

Cerkev sv. R. T. (Corpus Christi, Gottes Leichnam) spada k najstarejšim kočevskim cerkvam. Že l. 1471 je bila znamenita, ker sta se dva sejma do tega leta pri tej cerkvi obhajala, namreč nedeljo po sv. R. Telesu in po sv. Marjeti. Cesar Friderik pa je preložil ta sejma v novoustanovljeno mesto Kočevje. Valvasor piše: Die Kirche des Frohnleichnam Christi, bey welcher die Bruderschaft des heiligen Sacraments unterhalten wird. (E. d. H. Kr. VIII. 740.)

Cerkev je precej prostorna in ima tri altarje. Tlak je kamenit. Oblika je renesanska. Veliki altar je lično izrezlan in ves pozlačen. Glavna slika: Kristusa snemajo s križa. Na vrhu: Zadnja večerja. Na obeh straneh angel, na listovi strani drži križ, na evangelijski steber. Na vrhu so manjši angelei držeči razna mučeniška orodja. Prednja stran menze predokuje monštranco iz prehodnje dobe z okoljujočimi jo angelskimi glavami. Slika je že močno otemnela.

Na obeh straneh sta altarja enakega sloga, lesena, belkaste barve. Na evangelijski strani je altar sv. Valentina, na listovi sv. Jurija.

V presbiteriju visita sliki: Kristus mrtev v Marijinem naročju in Kristusa bičajo. Pravijo, da sta sliki s Frideriksteina, kar ni verjetno.

Na zadnji strani vel. altarja so stari podpisi, na pr. Paulus Rainilovitsch 1677, čegar ime se nahaja skoro na vseh starih altarjih koč. fare. Na tlaku je izklesana letnica 1751 den 14 July.

Zvonovi: Mali: Opus Josephi Reiss nomine V. Samassa 1821. Veliki: Opus Antonii Samassa 1844. Najnovejši je največi iz leta 1895. Prvič je zazvonil sv. Petra in Pavla dan.

Zraven cerkve sama zase stoji kapelica Božjega groba, kakor običajno razdeljena v dva dela. V prvem delu stoji štirivoglati angelski kamen, v drugem pa grob z menzo in sliko Žalostne Matere Božje. Na vrhu je kamenit stolpič z okroglimi loki, kakor navadno pri teh kapelicah. Po zidavi kapelica ni stara, morda so jo sezidali l. 1751, ko so cerkev popravili. To bi tudi potrjevali dve blizu toliko stari lipi pred njenim vhodom. Od mestnega pokopališča do te kapelice sega zidan križev pot.

Okrog cerkve sv. R. Telesa se razprostira pokopališče. Zada je nova misijonska hiša, dozidana l. 1892.

Schalkendorf.

Že Valvasor omenja cerkev S. Rochi in Solgendorff. Presbiterij je gotiški. V sklepniku se združuje 6 reber. Ladija ima raven strop. Okna niso šilasta.

Cerkev je večkrat pogorela. Trije altarji so novi. Veliki altar je sv. Roka. Na straneh sta sohi sv. Petra in sv. Lenarta izdelani na Tirolskem. Altar na evangelijski strani ima kip lurske Matere Božje, na listovi pa staro sliko sv. Roka. Veliki altar stoji nekoliko po strani obrnjen. Prižnica stoji na stebru.

Zvonovi: Najmanjši: 1649 Gloria in excelsis Deo. Drugi: 1843 Samassa. Tretji: 1881, kakor svedoči kronostih dekana Novaka: Ecce ignis me devastavit — Slavia cito renovavit.

Sele¹⁾

Valvasor te cerkve ne omenja, dasi je stala že l. 1526. Presbiterij ima dva gotiška sklepnika; v prvem se stika šest reber, v drugem pa se družijo štiri. Strop ladije je raven.

Leta 1888 je s skoro jasnega neba tresčilo v neko drevo; ob nastalem ognju je pogorela cerkev do presbiterija. Še le na novo postavljeni veliki altar sv. Lavrencija je tudi pogorel, stranska altarja so nesli pod milo nebo in s tem rešili. Sedaj je prejšnji stranski altar sv. Vida veliki altar, kakor je že preje bil. Zada se namreč nahajajo napisi od l. 1670 dalje. Leta 1890 ga je popravil in na mesto velikega postavil Jurij Jonke, domačin. Na evangelijski strani v ladiji se je nahajala slika iz l. 1632. Prikazala se je ta precej robato napravljena slika l. 1888, ko je cerkev pogorela in je omet z zidu odpal. Slika predokuje peklo. Na desnici v spodnjem kotu se nahaja glava peklenskega zmaja, ki ga sveti Mihael drži vklenjenega. Iz velikanskega žrela puha jako dolg plamen. Vse črno zavrženih kraljev, knezov in gospodov — duhovskega in svetnega stanu — hudiči mečejo z vilami in ostmi v ognjeno brezdno. Spodaj je zapisano: Potentes potenter tormenta patientur. 1632. Odkod snov in povod tej sliki. Iz dobe kmetijskih uporov. Valvasor sam pripoveduje (I, 550), da so se nekoliko pred njegovo dobo kmetje iz te vasi poskrili v tamošnje podzemeljske jame, ko so jih zaradi upora preganjali. Te podzemeljske prostore so popolnoma zazidali in zapažili, le nekoliko strelnih lukenj so pustili. Preganjalci in zasledovalci jim niso mogli do živega. Nazore in mišljenje kmetijskega ljudstva one dobe kaže ta slika. (P. Wolsegger, Mitth. d. M. f. Kr. 1890. Str. 144.) Na stolpu je bilo zapisano 1717. Pred cerkvijo sta bili velikanski lipi, ki sta pogoreli s cerkvijo vred l. 1888.

Zvonovi so se stopili, le najmanjši je ostal. Ta nosi napis: Mert Edlman hat mich gossen in Laibach 13. Zvon je torej čez 300 let star, ker je Edlman lil krog l. 1580—1592.

¹⁾ Kočevski izgovor: Zéle.

Nove klopi za cerkev je dal napraviti leta 1895 Jurij Hönigmann.

Klindorf.

Valvasor piše: der H. Trinität zu Kleindorf.

Sedaj je cerkev posvečena sv. Magdalen. Na epistelski strani je altar z napisom: Sancta Trinitas unus Deus miserere nobis. Anno — 1653. Ker so zadaj stari podpisi, utegne to biti stari veliki altar, dasi je dosedanji veliki altar videti tudi iz približno one dôle. Na evangelijski strani je kip brezmadežnega spočetja, ki ga je dal prenesti iz mestne cerkve (iz Marijine kapelice) dekan Novak.

Leta 1896 dobi cerkev nov veliki altar. Presbiterij je obokan. Ladija ima raven strop, ki je kasetovan in prevlečen s papirjem. V sredi sta podobi sv. Petra in Pavla. Korova prednja stran je okrašena z glavami.

Zvonovi: Mali: Opus Josephi Samassa 1736. Veliki: Opus Josephi Samassa 1741.

Krog cerkve je pokopališče.

Grafenfeld.

Grafenfeld je nastalo iz Kropf-en-feld. Slovenski se imenuje Dolga vas. Cerkev je precej prostorna. Presbiterij je dolg in obokan. Ladija ima raven strop in kamenit tlak. Veliki altar ima na sredi soho Zveličarjevo s križem v roki. Stranska altarja, sv. Izidorja na evangelijski in sv. Janeza Kancija na listovi strani, sta enolična, a čedna. Cerkev hrani štiri precej dobro ohranjene usnjate blazine in precej staro svetilnico za večno luč. Zidana je bila cerkev l. 1717. L. 1804 so prizidali stolp. Leta 1885 je bila popravljena. Delo je vodil Al. Götzl. V starem misalu je bilo zapisano: Sub Patrocinio Ssmi Nominis Jesu et in honorem S. Apostoli Andreae et S. Vir. M. Margarethae Anno Salutis 1717 Sacellum seu Capella ex voto a Communitate in Khroffenfeldt constructa Die 15 Junij in festo S. S. Martyrum Viti et Modesti benedicta a Reverendmo Dno Ludovico Cobalio Archidiacono in inferiori Carniolia et parochio Reifnicensi me assiste parochio Francisco Daniele L. B. a Moschkon.

Zvonovi: 1. Casparus Franchi me fudit Labaci 1717. 2. Opus Joannis Jacobi Samassa Labaci 1792. 3. No. 595. Opus Antonii Samassa Labaci 1845.

Lienfeld.

Presbiterij je gotiški z dvema sklepnikoma kakor v »Sele«. V enem sklepniku je neko znamenje, ki je pa ometano. Strop je raven, kasetovan. Za altarjem je zunaj videti še šilasto okno.

Altar je lesen. Glavna slika je vseh svetnikov, druga nad prvo kronanje Marijino. Za kanontablo je zapisano 1699 in 1814. Stolp je pogorel l. 1878. Veliki zvon se je raztopil. Novega je vlil l. 1879 Albert Samassa. Camp. Fusor Aul. Labaci No. 929. Srednji zvon so ob požaru vrgli skozi lino. Ohranil se je, dasi se mu pozna škriba. Opus Antonii Samassa. No. 949. Labaci 1852. Mali zvon: No. 19. Opus Alberti Samassa. 1866. Stolp je kakor večinoma povsodi pozneje prizidan.

Hasenfeld.

Valvasor ima: S. Andreae zu Hasenfeld. Sedaj sta na novi glavni sliki sv. Valentin in sv. Andrej. Presbiterij je obokan, tloris je šesterokoten. Bržkone je presbiterij znatno starši od ladije. Ladija ima raven kasetovan strop. Zvonova je vlil leta 1867 »Ignaz Hilzer, Wiener Neustadt«. Navček je poldrugo ped dolg in podolgaste oblike, brez napisov in letnice, torej zelo star. Tudi tu pripovedujejo, da je s Frideriksteina, kar ni verjetno, zakaj povsod isto pripovedujejo o starih stvarih, najsi je očitno izmišljeno. Do l. 1895 sta se nahajali dve usnjati blazini, kateri je pa pridržal dunajski prodajalec cerkvenih paramentov, češ, da je to »kitajska šara«.

Hornberg.

Valvasor omenja to cerkev: S. Udalrici in Hornberg. Presbiterij je obokan; močno razpokan. Ladija ima raven strop. Altar je renesanski, lesen in ima tri pole. Sredi je soha sv. Urha, na desni in levi pa sv. Petra in Andreja.

Za kanontablo je zapisano: In 1739 iohr ist diser altor zu ehren des heiligen Udalrico vergolt worden Kirchenpröbst Peter Cerne und Andre Jonke.

Zvonovi: Veliki: Albert Samassa 1879; srednji: 1820 Nomine haeredum Vincentii Samassa; tretji: 1856. V cerkvi se nahaja tudi precej ročnih zvoncev, katerih nekateri morajo biti precej stari. Pred vhodom v cerkev je lopa.

Schwarzenbach.

Valvasor omenja to cerkev: der H. drey Könige in Schwarzenbach. Pri cerkvi je bilo staro pokopališče. L. 1836 so je opustili in napravili novo pri vasi Hasenfeld. Presbiterij je obokan. Ladija ima raven strop, tlak je ometan. Cerkev ima samo en altar sv. treh Kraljev. Na obeh straneh ladije je zidana menza za stranska altarja, a brez nastavka. Veliki altar je narejen l. 1700, popravljen l. 1844. Lep je l. 1880 sezidani stolp; prej so imeli le strešni stolpič. Dva zvonova sta iz l. 1866 in navček iz l. 1870. Vlil jih je I. Hilzer v Dunajskem Novem Mestu. Staro bandero je iz l. 1777.

Zwischlern.

Valvasor: S. Joannis Baptistae in Zwischlern.

Presbiterij je obokan. Tloris: peterostranski osmokot. V altarju je kip sv. Janeza Krstnika. Okraski so zlato-srebrno-zeleno barvani, kakor pri vseh krog 200 let starih altarjih. Za altarjem so podpisi, n. pr. Paulus Rainilovitsch 4. maja 1692 in Bernardus Lozhnikher studimagister 1738. Slika sv. Kozma in Damijana na evangelijski strani je neki iz cerkve sv. Jerneja v Kočevju, ali kakor drugi pravijo, iz primostne kapelice. Slika nad altarjem na ep. strani je sv. Urh.

Zvonovi: Sancta Maria ora pro nobis. Baltizer Schneider Labaci me fudit. Anno 1761. Drugi: A peste, fame et bello libera nos Domine. Opus Johannis Reidt. Labaci. Anno 1783. Ura v zvoniku je stara kupljena in že več let ne gre. Cerkev hrani tudi dve usnjati blazini.

Annaberg.

Valvasor jo omenja: S. Annae zu Hageneck.

Presbiterij obokan, ladija ravna. Cerkev ima samo en altar, ki je podoben onemu pri sv. R. Telesu. Stebri so okrašeni z zelenim grozdem in z zlatimi listi. Menza je prostorna. Altar ima štiri pole. V polah so precej čedne sohe. Kanontable so barvane kakor altar, srebrno-rudeče-zeleno. Tlak je kamenit. Cerkev je popravljena l. 1862. Stolp je neki prizidan l. 1841. Bandero (staro) ima letnico 1775.

Srednji zvon je iz leta 1718, druga dva iz dobe dekana Novaka, menda 1878. Preje je bilo tu tudi pokopališče. Na obzidju je letnica 1670.

Hoheneg.

Presbiterij je obokan, nizek, trostranski završen; ladija nekoliko višja, strop raven, tlak ometan. Veliki altar ima nad menzo takoj sliko sv. Kozma in Damijana brez vseh drugih okraskov. Isto velja o stranskem altarju na ep. strani. Slika predočuje Marijo pomagaj, spodaj so sv. Andrej, sv. Rok in sv. Frančišek Ksaverij. Križev pot je iz l. 1832. Blazini imata podobo usnjatih, pa sta prevlečeni s svilnatim blagom. Misal je iz l. 1692. Nad vrati je izklesana številka 1817. Na nekem brunu pod streho se bajé bere 1662. Zvon ima najbrže napis: Gloria in excelsis deo.

Katzendorf.

Cerkvica ali kapela Kristusovih ran. Presbiterij obokan, strop raven. Samo en altar. Mašna knjiga kupljena l. 1791. Novo je preskrbel Matija Stimpfl 23. apr. 1837. Zvon je iz l. 1819. Zanimiv je usnjati plašč, ki je jako dobro ohranjen. Na srebrnem dnu so zeleni in rudeči okraski. Kelih je jako nizek in renesanske oblike. Stalce je bakreno, kupa srebrna, celi kelih pozlačen.

Kapela sv. Frančiška.

Osmokotna obokana kapela ima spredaj še nekako lopo. Preje je bila ta lopa še nekoliko daljša, a je pogorela, ko je treščilo v pred njo stoječe drevo. L. 1893 je bila osnažena, na novo krita. Takrat je dobila tudi nov tabernakel. Zvon je nedostopen.

Nekdanja kapela na Frideriksteinu.

Valvasor XI. str. 204 piše: Jetziger Zeit ist dieses Schloss wenig bewohnt, und nur ein Guardian (oder Thorhüter) droben. Es hat eine Kapelle darinn, welche S. Johannis Enthauptung genannt wird, in derselben celebriert man jährlich drey Messen, welches die Geistlichen von Gottschee verrichten müssen. V mestni cerkvi se nahaja altar iz črnega marmorja, ki je iz te kapelice. Slika pa predočuje Janeza Krstnika krščujočega Jezusa, ne pa obglavljenje. Ali je bila na gradu druga slika, ali je imela kapela ime po kaki stari sliki. Zvon »ave maria« je tudi bržkone iz te kapele. Težko je dognati, če se še kaj iz te kapele kje nahaja.

Božja služba.

Duhovno opravilo je ob nedeljah in zapovedanih praznikih zjutraj ob šestih in desetih. Ob $\frac{1}{2}$ 9 je le sveta maša, toda prebere se list in evangelij s tremi božjimi čednostimi. Krščanski nauk z blagoslovom je popoldne ob dvéh. Kadar je v podružnicah sv. maša, odpade doma ob $\frac{1}{2}$ 9. Samo, kadar je pri sv. Telesu opravilo, takrat odpade doma sv. maša ob desetih.

V podružnicah je duhovno opravilo:

Pri sv. Telesu štirikrat, nedeljo po sv. Juriju, po vnebohodu, po sv. Rešnjem Telesu in po sv. Martinu.

V Grafenfeldu: peto nedeljo po binkošti in ono pred vsemi svetniki.

V Lienfeldu: nedeljo po vseh svetih in četrto nedeljo po binkošti.

V Schwarzenbachu: deveto nedeljo po binkošti.

V Hornbergu: nedeljo po sv. Urhu. Na praznik sv. Urha je samo sv. maša.

V Zwischlern: nedeljo po sv. Janezu Krstniku. Na praznik je samo sv. maša.

V Hohenegu: o božiču in veliko nedeljo.

Pri sv. Ani: binkoštni ponedeljek in nedeljo po sv. Ani, na praznik samo maša.

V Schalkendorf-u: nedeljo po sv. Roku in na praznik samo sv. maša.

V Klindorfu: nedeljo po sv. Magdaleni, na praznik samo sv. maša.

V „Sele“: nedeljo po sv. Lavrenciju, in na praznik samo sv. maša.

Ob sejmih je sv. maša z blagoslovom. Sejmi so: 20/1, 20/3, 4/5, 15/6, 25/7, 24/8, 16/10, 30/11, 31/12. God kneza kot patrona se obhaja s slovesno sv. mašo ob devetih.

V majniku so šmarnice ob šestih zjutraj, isto tako zornice v adventu. V oktobru se moli rožni venec ob sedmih med sv. mašo.

Velikonočno izpraševanje je bilo preje samo v mestu za vse farane in sicer v župnišču ali v kapelaniji. Način izpraševanja ni bil vselej enak.

V oznanilni knjigi l. 1848 beremo, da so prihajali k izpraševanju celo iz Hornberga, od najdaljše podružnice. Izpraševali so od četrte predpostne nedelje do kvinkvagesime. L. 1865. je bilo izpraševanje za žene v župnišču, za vse druge v kapelaniji. To leto je pa bilo izpraševanje za vasi Hoheneg in Katzendorf v Hohenegu, za Hornberg v isti vasi. Tako tudi l. 1866. L. 1868. se je pa mnogo spremenilo. V mestu je bilo izpraševanje za mesto, Mooswald, Gnadendorf in Hutterhäuser, v Schwarzenbachu za Schwarzenbach in Hasenfeld; vse druge vasi v svojem kraju.

L. 1870 je bilo izpraševanje po vaséh, le za Mooswald, Hutterhäuser in Gnadendorf ne. Sedaj je tudi že v Mooswaldu. Ustno izročilo pravi, da so se tedaj zavezale vasi kapelanom drva dajati in pripeljati, ako hodijo v vasi izpraševat.

Župnišče.

Župnišče je bilo preje v obližju cerkve sv. Jerneja kjer je tudi župnikovo zemljišče še sedaj. Ko so zapustili l. 1791 staro cerkev, bilo je župnišče tik cerkve sv. Fabijana in Sebastijana št. 50. Kapelanija je bila na trgu št. 84. L. 1866 pa je farna občina kupila od Marije Haufove hiši št. 121 in 122 z gospodarskim poslopjem, z vrtom in dvoriščem vred za 10.000 gld. Škofijstvo je ta nakup odobrilo 24. okt., vlada pa l. dec. l. 1866. Kupna pogodba je bila sklenjena 9. dec. l. 1866.

Kapelani.

V Kočevski fari sta že od nekdanj dva kapelana. V najstarejši matici ju že nahajamo n. pr. l. 1673. Fasijo njiju dohodkov pred sto leti podaja dekan Fayenz.¹⁾

Ustanove iz verskega zaklada	40 gld. — kr.
Béra	449 » 50 »
Zadušnice	4 » — »
Maše	negotovo
Deželnega kneza darovi	19 gld. 57 kr.
Za konja in hlapca	160 » — »

Nista pa imela sicer ne stanovališča, ne hrane, ne vina in ne drv zastonj. Dekan Fayenz pa je bil pripravljen jim dajati hrano opoludne in zvečer za 80 gld. na vsakega.

¹⁾ Škof. arhiv.

Kapelanska béra je znašala l. 1814 111 1/2 mernikov pšenice 116 1/2 mernikov ovsa. Mernik pšenice je bil tedaj po 1 gld. 20 kr; mernik ovsa po 20 kr.

Francoska vlada jima je vzela 160 gld. za konja in hlapca. Zato sta prosila vlado, naj jima zopet ta znesek dovoli. Leto pozneje je konzistorij njiju prošnjo priporočal. Dobila sta pozneje vsak po 50 gld. kar je ostalo do danes.

Ustanovljenih maš je precejšno število. Razen beneficijevih 52 maš je treba opraviti še 137 ustanovljenih maš kapelanoma, dasi jih ima tudi dekan lepo število.

Kozlerjev beneficij.

Janez Jurij Kossler, cesarskega dvornega vojnega sveta računski svetnik, je napravil svojo oporoko dné 2. januarija l. 1737 na Dunaju. V četrti točki zaznamuje za svojega splošnega dediča svojo ženo Marijo Barbaro rojeno Dorn, po njeni smrti pa (5. točka) naj se naloži 5000 gld. pri deželnih stanovih ali pri ljubljanskem mestu, da bo dobival obresti duhovnik ali beneficij, katerega naj predlaga (jus praesentandi) najbližji sorodnik. Plačilo mu bodi 225 gld; 25 gld. dobi mestna cerkev v Kočevju. Beneficij mora opravljati zato vsak dan sv. mašo za ustanovnika in njegovo ženo.

Brat prejšnjega Frančišek Jakob Kossler, župnik v Kočevju je volil 17. febr. 1751, 1500 gld. n. velj. petsto gold., 1. da bi se prvih pet petkov v postu opravljala sv. maša v kapelici Božjega groba (ad sepulchrum Dni extra civitatem). Za vsako mašo dobi župnik 1 gld. 2. vsak kapelan vsake kvatre eno sv. mašo = 8 gld. 3. sedem starih ubožcev, posebno vdove dobivajo po župnikovi volji po goldinarju praznik M. B. sedem žalosti, če se spovedo, če prejmo zakr. sv. R. T. in odmolijo sedem očenašev in sedem češčenamarij. 4. Obresti od 1000 gld. naj prejema nečak njegove sestre Damijan Merčun, dokler studira, pozneje pa naj se razdeli med 3 ali 4 ubožne dečke, ki se šolajo ali kakega rokodelstva uče. Izmed teh mora biti vsaj jeden kmetiški sin, posebno njegov sorodnik.

To 4. točko je spremenil na smrtni postelji in sicer v pričo Janeza Matijo Kherna, župnika v Mozelnju in njegovega izpovednika in Antonija Prennerja, domačega kapelana. V tej izpremambi zahteva, naj se 1000 gld. naloži in obresti porabijo za nedeljski krščanski nauk (qui hoc a meridie diebus dominicis chatecheses (!) tennuerit, ac populum in rudimentis fidei et aliis ad christiane et hic vivendum necessariis eruderit). To je podpisal Khern 13. marcija l. 1760.

Damijan Merčun, duhovnik in Ana Katarina Loy sta kot najbližja sorodnika prenesla jus praesentandi na grajščino z listino l. marcija l. 1770.

Karol Mihael grof Attems, nadškof goriški, je potrdil to prenesbo 3. aprila 1770 samo da pravi: *dominicus et festis diebus*.

Knez Henrik Turjaški v svoji vsprejemni listini z dné 16. januarja 1773 vse to nemški ponavlja ter dostavlja, da so se v tem spremenili odstotki od 5 na 4, da se je pa ustanovna glavnica pomnožila s prihranjevanjem za 550 gld., da je torej vsa glavnica 5550 gld. Beneficijat dobivaj letnih 202 gld. in cerkev 20 gld. Beneficijat dalje še dobiva letnih 40 gld. za kršč. nauk, v polletnih rokih.

Kapital 5550 gld. je naložen pri stanovah pod št. 1086 z dné 1. maja 1770., 1500 pa pod št. 801/66, 1. avg. 1772.

Dediči Janeza Jurija Kosslerja so pridali prvotnej glavnici še 1300 gld. Tudi ta denar naj se naloži pri dež. stanovah.

Kupile so se obligacije domestikalne tri po 100 gld. druge vse erarijalne. Obresti so iznašale 49 gld. 30 kr. Beneficijat je dobival 34 gld., cerkev sv. Fabijana in Sebastijana 7 gld. Cerkvenik ondu 8 gld. 30 kr. Skupno torej beneficijat 276 gld., cerkev sv. Fab. in Seb. 24 gld., cerkvenik 8 gld. 30 kr. Podpisan je knez Henrik Turjaški na Dunaju 29. oktobra 1781.¹⁾

Toda ta beneficij se ni nespremenjen ohranil, ampak se je silno pomanjšal.²⁾ C. kr. okrožno sodišče v Novem mestu je odredilo dné 10. oktobra l. 1796, št. 4010, da jenja biti Kozlerjev beneficij simplex po smrti tedanjega beneficijata Damijana Mrčuna in da se denar uporabi za verski zaklad. Za maše naj ostane 325 gld., za krščanski nauk 1000 gld. in za ubožce 175 gld., toraj skupaj le 1500 gld. glavnice.

Ko je bil Mrčun vpokojen, prosil je dekan Fayenz 28. okt. 1807 ordinarijat, naj deluje na to, da se ohrani beneficij radi šole in mnovega posla.

Ordinarijat je odgovoril, naj se dekan obrne na okrožno sodišče. Prošnja ni imela popolnega uspeha, pač pa so sklenili na Dunaju 11. febr. 1808, da se naj napravi tretja kapelanija združena z beneficijem. Dné 26. marca se je to naznanilo dekanu in ukazalo, naj poizvé, če hoče Gotenica biti lastna fara ali priklopljena Grčaricam. Mrčun je menda šel v pokoj v Gotenico in ondi užival beneficij, ker je bil sorodnik ustanovnikov. V listini 26. marca 1808 na okrajno sodišče v Novem Mestu beremo: *die einstweilen nach Götteniz übertragene Kosler'sche Beneficiatstiftung* —.

Ker je beneficijat dobil od beneficija le 118/30 gld. na leto, ni mogel izhajati. Dekan Janez Tschinkel je

¹⁾ To listino je našel profesor Obergföll meseca aprila 1896, v grajskimi pod streho.

²⁾ Škof. archiv. *Handbuch v. d. bayer. Kirchenverwaltung* —.

torej 6. okt. 1816 prosil, naj dopolnijo beneficij z dodelado iz verskega zaklada. L. 1817 je bilo odmerjeno 3. kapelanu 150 gld. kongruue. Knezoškof A. Wolf je 28. julija 1826 določil, da naj, če bo kedaj beneficij izprazen, dohodke uživa tamošnja duhovščina, posebno kapelani, seveda morajo izpolnjevati hkrati beneficijatove dolžnosti. 3. avg. 1827 je guverner Schmidburg določil, naj se beneficij smatra za 3. kapelanijo, dohodki v interkalarih naj se pa porabijo, da naraste beneficij do 200 obrestij.

Beneficijat še ni imel lastnega stanovišča, zato je prosil za stalno in brezplačno stanovišče. Prošnja so uslišali 14/8. 1832, ker se je občina izrekla, da hoče preskrbeti zanj primerno bivališče. Beneficijat mora opraviti vsako leto 52 sv. maš za ustanovnika. Vsled na novo uravnane kongruue ima beneficijat 300 gld. dohodkov.

Bivša kapelanija.

Ko je postala mestna cerkev sv. Fabijana in Sebastijana farna cerkev in je bilo župnišče pri tej cerkvi premajhno, kapelana nista imela stalnega stanovanja. Še-le l. 1802 se je ta stvar uravnala. Radi dvornega reskripta z dné 26. avg. l. 1801 in odredb krožnega urada v Novem Mestu z dné 14. sept. in 26. oktobra 1801 in 1. marcija 1802 je sklenilo oskrbnitvo vojvodine kočevske z župnikom Franč. Seraf. Fayenz-em kupno pogodbo, s katero je le ta prodal v omenjeni namen svojo novo hišo na trgu števil. 55 in 56 za 2625 gld.

V prvem nadstropju so bile 4 sobe, 2 kuhinji in 2 shrambi; spodaj v pritličju pa 2 družinski sobi in dve vinski in zeljni kleti. Za hišo je bil tudi saden in kuhinjski vrt. Pogodbo je podpisal oskrbnik Florijan Weber kot kupec, in župnik Fayenz kot prodajalec. Mesto se je zavezalo, da bo od te hiše plačevalo ves davek. Podpisal je ta pristavek mestni sodnik Lenart Kopriva s tremi meščani. Kapelana sta morala podpisati revers, da ne zahtevata hleva za konja pri obhajilih. Pozneje je služila zeljna klet za hlev.

Šola.

Res, da ne spada dandanašnji šola nič več k cerkvi, pač pa je bila do l. 1868 nerazrušljivo z njo sklenjena. Iz te dôle je treba nekoliko pripomniti.

Kapelan, ki je bil vodja šole, dobival je drva iz dveh vasi, namreč iz Mooswald-a in Klindorf-a. Druge vasi so dajale drva šoli. To se je oznanilo v cerkvi, n. pr. l. 1865. 28. nedeljo po binkoštih.

V šolski knjižnici se nahaja; Ehrenbuch od l. 1818 dalje. Iz tega hočemo prepisati par vrstic, ki so važnejše za kočevsko šolo. Začenja se tako-le: *Nach dem ersten Semester des Schuljahres 1818 haben in das*

Ehrenbuch eingetragen zu werden verdient, und zwar wegen ausgezeichnetem Fleisse im Lernen, wegen ruhigen Betragen in der Schule, wegen Sittsamkeit im Umgange mit Menschen, und wegen erbaulichen Verhalten in der Kirche während des Gottesdienstes.

V knjigi je tudi ta pripomnja:

Am 16ten Juli 1818 ward die Schule in der Stadt Gottschee v. Sr. Exellenz dem Hochwürdigsten Herrn Diöcesanbischof Augustin bey Gelegenheit der Kanonischen Visitation dieses Decanats begrüsst. Hochdieselben haben die Schulkinder an diesem Tage grösstentheils und aus den meisten Lehrgegenständen selbst geprüft, und über die Fertigkeit derselben in Beantwortung der Fragen Ihr hohes für die Schüler sowohl, als für die Herrn Lehrer beherndes (!) Wohlgefallen geäussert.

Bei dieser Prüfung haben die vom Schüler Maximilian Lakhner aus der Stadt Gottschee und Josef Köstner v. Seele, jeder eine auf den Schulbesuch Sr. Exellenz des Hochwürdigsten Herrn Ober-Hirtens berechnete Anrede deklamirt, welche Hochdieselben mit sichtbaren und immer auf die Herzen der gesamten Anwesenden, unter denen sich in jener Stunde auch einige Honoratioren aus denen umliegenden Gegenden befanden, einwirkenden Rührung in feyerlicher Stille gleichsam für den Segen und das Gedeihen des jugendlichen Unterrichts der göttlichen Fürscheidung so ganz im Geiste dankend angehört haben.

Durch welchen Act der Werth der Schule in Gottschee nicht undeutlich ausgesprochen worden ist.

Dieser hohe Besuch hatte zur Folge, dass der diesortigen Schuldistriktsaufsicht ein Konsistorial-Decret v. 3. Febr. N. 80/20 zukam, worin es heist: Konsistorium erledige sich mit Vergnügen des Ihnen v. Hohen Gubernium mit Dekrete v. 10 Jänner 1823 Z. 16,248 bekannt gemachten Auftrages, den Schulvorsteheren in der Stadt Gottschee über den guten Stand der dortigen Schule, welche als eine der geordnetesten in der Diöcese angesehen wird, die Zufriedenheit und das Hohe Wohlgefallen zu erkennen zu geben ausgefertigt worden ist. Die nehmliche Ehre wiederfuhr der Trivialschule in Gottschee am 9. Juli 1823, wo auch Se. Exellenz der Herr Landes Gouverneur Joseph Camillo Freyherr von Schmidburg bey hoch Ihrer Landesbereisung und in Begleitung des Herrn Gubernialrathes und Kreishauptmannes in Neystadtl dan des Herrn Praesidialsekrätars Baron v. Buffa die Schule zu besuchen geruheten.

Se. Exellenz wurden am Eingange des Schulhauses unter dem Schalle der Trompeten und Pauken bewill-

kommt. Dann wurden sogleich einige Schüler der 2ten Klasse aus der Religionslehre, und der Kirchenkunst geprüft. Se. Exellenz auch diesmal durch Unerschrockenheit der Schulkinder, Womit sämtliche Fragen beantwortet wurden, und dadurch dass der grösste Theil derselben durch Handaufheben den heissen Wunsch geprüft zu werden an den Tag legten von ihren Kenntnissen vorhinein überzeugt, wollten so eben die Prüfung beschliessen, als Hochdieselben abermal durch eine Anrede des Schülers Petsche äusserst angenehm überrascht wurden, welche Rede zweckmässig verfasst und v. dem kleinen Redner so wohl deklamirt worden ist, dass Se. Exellenz am Ende derselben sich des Lobspruches: Ehre dem Verfasser und dem Deklamanten nicht enthalten konnten, welchen letzteren Hochdieselben grossmüthig zu beschenken, und seiner Zeit bei Gelegenheit sich dessen als eines bedürftigen und hoffnungsvollen Knabens gnädig zu errinern versprochen haben.

Diese sind eigentlich die Hauptmerkwürdigkeiten der Trivialschule in Gottschee vom 16. Juli 1818 und 9ten desselben Monathes 1823.

Gottschee, am 13. Juli 1823.

J. Tschinkl
Schuldist.

L. 1894 so zapustili staro šolo, ki je bila mnogo premajhna, zakaj imela je prostora le za tri razrede, dočim so se morali ostali štirje potikati po privatnih hišah, osobito četrti razred deške šole v župnišču, trije razredi dekliške šole v Fabrovi hiši. Novo šolo so otvorili ob navzočnosti mnogih odličnih gostov 24. sept. 1894. Pred sv. mašo je bila blagoslovljena nova šolska zastava. Med sv. mašo je bila otvoritvi primerna pridiga in po službi božji slovesno blagoslovljenje novega šolskega poslopja.

Gimnazij.

Pouk se je pričel l. 1872, poslopje je bilo dovršeno l. 1874. Krščanski nauk je začetkoma učil tedanji dekan J. Novak. Od l. 1876 je stalen katehet profesor Janez Komljanec. Nedeljska božja služba se s škofovskim dovoljenjem redno obhaja v gimnazijskem poslopiju v risalni dvorani, ker je cerkev večkrat radi snega ali vetra zaprta. (Nadaljevanje prih.)

Vsebinska. *Doneski k zgodovini Kočerske fare.*
(Nadaljevanje.)